

Tablice – pamięć wiecznie żywa – część VI

II wojna światowa

Tablice pamiątkowe to niezwykle popularny sposób uhonorowania wybitnych osób i upamiętniania ważnych wydarzeń historycznych. W Akademii Górniczo-Hutniczej ten piękny zwyczaj wpisnął się w historię i stał się niemal tradycją. Nic więc dziwnego, że w ten sposób to się przypomina. Pamięć bywa bardzo ulotna, a niektóre osoby i wydarzenia chcemy zachować w pamięci poprzez stworzenie czegoś trwałego. Niekiedy w jednym obiekcie znajduje się kilka lub kilkanaście płyt upamiętniających, a ich nagromadzenie sprawia, że miejsce to staje się swoistym panteonem. Tak też się stało w gmachu głównym Akademii Górniczo-Hutniczej. Poza tablicami dedykowanymi konkretnym osobom, skoncentrowano tutaj również kilka poświęconych tragicznym wydarzeniom z II wojny światowej. W niniejszym artykule pragnę je zaprezentować i ukazać, że te piękne architektonicznie obiekty zawierają w sobie niezwykle dramatyczne i bolesne treści związane z dziejami naszej Akademii, a listopad to miesiąc nakłaniający do refleksji i zadumy. Zapraszam na spacer po gmachu głównym AGH. Wszak historia magistra vitae est.

Tajna Organizacja Nauczycielska

Wchodząc do gmachu głównego na parterze po lewej stronie zauważamy Ścianę Pamięci w hołdzie i ku czci Tajnej Organizacji Nauczycielskiej Społeczności AGH. Dnia 26 września 1995 roku, w 55-lecie utworze-

fol. Hieronim Sierński

nia Tajnej Organizacji Nauczycielskiej czyli Związku Nauczycielstwa Polskiego w Podziemiu i 50-lecia działalności ZNP w AGH, odstonięto i poświęcono „Tablicę Pamięci Ku czci Nauczycieli Tajnego Nauczania okresu okupacji”. AGH może poszczycić się tym faktem, że posiada jako jedyna w kraju Ścianę Pamięci i tablicę ku czci Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Trzeba zaznaczyć, że właściwie to znajdują się tam trzy tablice, dwie marmurowe i jedna miedziana, wypełnione okolicznościowymi inskrypcjami i emblematami z brązu.

Tablica górna – w lewym dolnym i prawym górnym rogu symbol Polski Walczącej, zaakcentowany krzyżującymi się liniami i napis:

BY CZAS NIE ZAĆMIŁ I NIEPAMIĘĆ

Na tablicy dolnej w lewym górnym rogu orzeł w koronie, w prawym emblemat TON oraz inskrypcja:

W HOŁDZIE
NAUCZYCIELOM AKADEMICKIM
I PRACOWNIKOM TECHNICZNYM
TAJNEGO NAUCZANIA
KONSPIRACYJNEJ AKADEMII GÓRNICZEJ
W KRAKOWIE – KTÓRZY W LATACH
OKUPACJI BRONILI POLSKIEJ NAUKI
I EDUKACJI TECHNICZNEJ
CZĘŚĆ ICH PAMIĘCI!
REKTOT I SENAT
ZWIĄZEK NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO
STOWARZYSZENIE WYCHOWAWKÓW
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
IM. STANISŁAWA STASZICA W KRAKOWIE
KRAKÓW WRZESIEŃ 1995 ROK W 55 ROCZNICĘ UTWORZENIA
TAJNEJ ORGANIZACJI NAUCZYCIELSKIEJ

A na dole tablicy centralnie – znak AGH, książka i kaganek. Pod główną tablicą, mała tabliczka informująca:

AKT EREKCYJNY T.O.N. 1995 R.

Celem przypomnienia należy dodać, że Tajna Organizacja Nauczycielska – TON to podziemna organizacja nauczycielska utworzona w październiku 1939 roku przez działaczy Związku Nauczycielstwa Polskiego. Pełne struktury TON udało się stworzyć tylko w Generalnym Gubernatorstwie, na pozostałych ziemiach polskich organizacje nauczycielskie tworzyły się i działały w sposób żywiolowy. Odgrywała znaczącą rolę w prowadzeniu tajnego nauczania, ści-

śle współpracując z władzami oświatowymi Delegatury Rządu RP na Kraj. Roztaczała opiekę nad nauczycielami przesiedlonymi z terenów polskich włączonych do Rzeszy i nad rodzinami nauczycieli poległych i zaginionych we wrześniu 1939 roku, zamordowanych i aresztowanych przez Niemców, bądź walczących w Polskich Siłach Zbrojnych na obczyźnie. Starła się o zapewnienie bezpieczeństwa nauczycielom poszukiwanym przez władze okupacyjne. W 1945 roku TON otrzymała zgodę na przekształcenie się w Związek Nauczycielstwa Polskiego. Jednym z głównych celów działalności TON było zapewnienie polskim dzieciom i młodzieży edukacji, poprzez organizowanie i prowadzenie konspiracyjnego nauczania i to na wszystkich szczeblach kształcenia, zarówno cywilnego jak i wojskowego. Celem nie mniej istotnym była również dla TON akcja materialnej pomocy, polegająca na roztaczaniu opieki nad nauczycielami, którzy po zamknięciu szkół zostali pozbawieni pracy, a tym samym środków do normalnej egzystencji. Należy dodać, że tajne nauczanie zarówno szczebla średniego jak i akademickiego prowadzili profesoria naszej akademii.

„Sonderaktion Krakau”

6 listopada 1939 roku podczas podstępnej akcji hitlerowców wymierzonej w profesorów krakowskich uczelni, zostało aresztowanych 18 profesorów i 3 docentów Akademii Górniczej na 30 zatrudnionych pracowników tej grupy. Akcja ta została przeprowadzona przez Gestapo na pisemny wniosek ministra nauki i oświaty III Rzeszy i znana jest pod nazwą „Sonderaktion Krakau”. Zostali oni aresztowani i deportowani do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen. Niektórzy z nich już nie powrócili. Każdego roku w Akademii Górniczo-Hutniczej jest obchodzona uroczystość rocznica „Sonderaktion Krakau”. Najczęściej ma to następujący przebieg: w trakcie posiedzenia Senatu (odbywającego się w terminie najbliższym 6 listopada), na które Rektor zaprasza przedstawicieli Koła Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych, Rady Seniorów oraz Stowarzyszenia Wychowanków AGH, odczytywana jest lista ofiar tej akcji z wyszczególnieniem: Antoniego Meyera, Antoniego Hoborskiego – pierwszego Rek-

fot. Hieronim Sienicki

torą AGH z 1919 roku oraz Władysława Taklińskiego – Rektora urzędującego w 1939 roku. Pamięć pomordowanych czczona jest minutą ciszy, następnie Rektor, Senat i zaproszeni goście udają się pod Tablicę Pamiętkowe umieszczone po obu stronach Auli w Budyńku Głównym AGH, gdzie składają symboliczne wieńce i wiązanki kwiatów. Z lewej strony zlokalizowane są cztery tablice. Szczególnie ważnym rocznicom zapewnia jest odpowiednia oprawa naukowa i artystyczna.

Pierwsza z nich to tablica poświęcona pamięci profesorów i pracowników Akademii Górniczej. Jest to odlew z brązu umieszczony na marmurowych płytach. Nad nimi znajduje się urna z prochami. Tablicę odsłonięto 4 października 1975 roku, a urnę wmurowano 5 listopada 1981 roku. Okolicznościowa inskrypcja zawiera 13 nazwisk Pracowników Akademii, którzy w okresie 1939–1945 zginęli z rąk okupanta hitlerowskiego za Ojczyznę i naukę w latach 1939–1945.

PAMIĘCI PRACOWNIKÓW
AKADEMII GÓRNICZEJ
KTÓRZY ZGINĘLI Z RĄK
OKUPANTA HITLEROWSKIEGO
ZA OJCZYZNĘ I NAUKĘ
1939 – 1945
REKTOR ANTONI HOBORSKI
REKTOR WŁADYSŁAW TAKLIŃSKI
DOKTORANT JERZY AUMULLER
ASYSTENT BRONISŁAW BAŃSKI
ASYSTENT WŁODZIMIERZ GOŚLAWSKI
ASYSTENT TADEUSZ GRZEBIENIOWSKI
WOŹNY CZESŁAW GRZESZCZAK
ASYSTENT ZBIGNIEW HROBONI

WYKŁADOWCA ANTONI MAYER
ASYSTENT KAZIMIERZ PAZUR-PORASYKI
URZĘDNIK ŁUCJA ROLLECZEK
ASYSTENT MAREK SOBIESKI
ASYSTENT TADEUSZ ZAROSŁY
REKTOR I PRACOWNICY
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ

Dopełnieniem tej tablicy jest następną upamiętniająca 30. rocznicę aresztowania przez hitlerowców profesorów AG, którzy zginęli w obozie śmierci Sachsenhausen oraz wmurowanie urny z prochami. Została wmurowana 5 listopada 1981 roku. Jest to tablica z kamienia z mosiężnymi literami. Tablica upamiętniająca 30. rocznicę aresztowania przez hitlerowców profesorów AG, którzy zginęli w obozie śmierci Sachsenhausen została wmurowana 5 listopada 1981 roku.

PROCHY Z OBOZU ŚMIERCI SACHSENHAUSEN KOŁO BERLINA
GDZIE ZOSTALI ZAMORDOWANI PRZEZ HITLEROWCÓW
PROFESOROWIE AKADEMII GÓRNICZEJ
ARESZTOWANI 6 LISTOPADA 1939 R. W „SONDERAKTION KRAKAU”
W KRAKOWIE
ANTONI HOBORSKI
PIERWSZY REKTOR
WŁADYSŁAW TAKLIŃSKI REKTOR W 1939 R.
ANTONI MEYER
WYKŁADOWCA
W XXX ROCZNICĘ ARESZTOWANIA PROCHY POBRAŁA
DELEGACJA AGH
A W XLII ROCZNICĘ URNĘ Z PROCHAMI WMUROWANO PRZY
TABLICY PAMIĄTKOWEJ
5 LISTOPAD 1981 R. REKTOR, SENAT, KOŁO ZBOWID – AGH

Postać prof. Władysława Taklińskiego została przedstawiona w Biuletynie

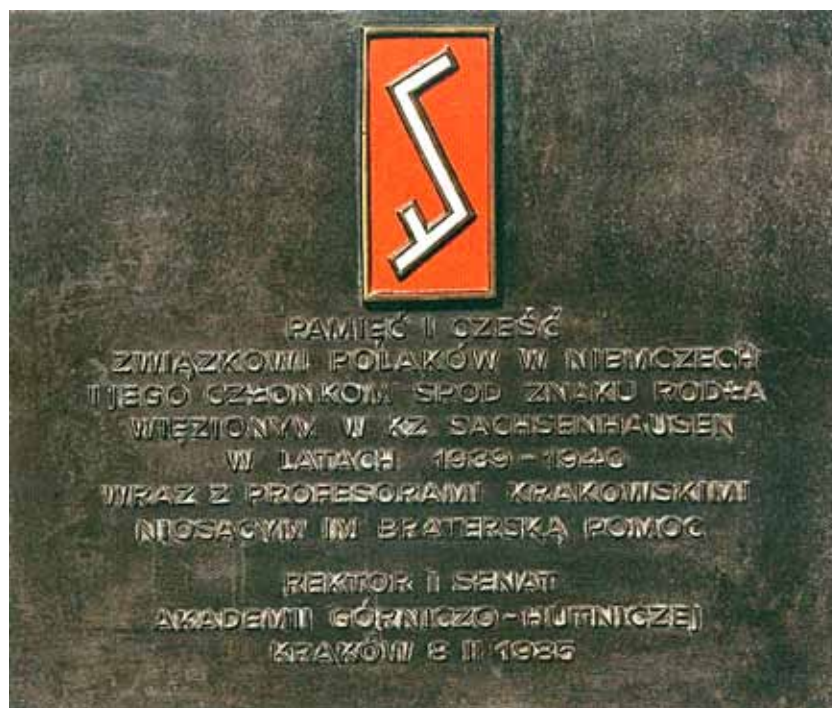
AGH nr 70, a sylwetka pierwszego rektora AGH prof. Antoniego Hoborskiego zostanie przedstawiona nieco później w naszym cyklu „Tablice – pamięć wiecznie żywa”.

Wykładowca Antoni Meyer urodził się w 1870 roku w Husiatynie. Studiował w Akademii Górniczej w Leoben oraz na Wydziale Prawa i Administracji UJ. W 1896 roku uzyskał dyplom inżyniera górniczego, a w 1897 roku stopień doktora praw. Od 1928 roku prowadził wykłady zlecone z prawa górniczego, prawoznawstwa ogólnego i prawa fabrycznego na Akademii. W 1932 roku objął stanowisko zastępcy profesora i Kierownika Katedry Prawoznawstwa. W 1939 roku wraz z innymi profesorami aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, gdzie zmarł 24 grudnia 1939 roku.

Rodło

Kolejną tablicą jest tablica upamiętniająca profesorów szkół krakowskich więzionych w KZ Sachsenhausen w latach 1939–1940, odsłonięta 8 lutego 1985 roku przez Rektora i Senat AGH.

PAMIĘĆ I CZESĆ
ZWIĄZKOWI POLAKÓW W NIEMCZECH
I JEGO CZŁONKOM SPOD ZNAKU RODŁA
WIĘZIONYM W KZ SACHSENHAUSEN
W LATACH 1939–1940
WRAZ Z PROFESORAMI KRAKOWSKIMI
NIOŚĄCYM IM BRATERSKĄ POMOC
REKTOR I SENAT
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
KRAKÓW 8 II 1985

fot. Hieronim Sienicki

Rodło było symbolem Związku Polaków w Niemczech – organizacji polonijnej w Niemczech, istniejącej od 1922 roku. Celem organizacji była reprezentacja prawna Polaków, obywateli niemieckich polskiej narodowości lub pochodzenia i polskich stowarzyszeń wobec władz niemieckich. Głównym zadaniem związku było zdobycie dla ludności polskiej pełnych praw mniejszości narodowej i obrona jej interesów we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

NKWD

Tablica ku uczczeniu pamięci pracowników AGH zamordowanych w obozach NKWD w 1940 roku. Tablica została ufundowana przez Rektora i Senat AGH. Odślonięcie odbyło się 31 sierpnia 1993 roku. Zaprojektowana przez prof. Jerzego Nowakowskiego z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Odbioru i oceny projektu dokonała komisja powołana przez Zarząd Główny SW AGH.

PAMIĘCI
PRACOWNIKÓW AKADEMII GÓRNICZEJ
ZOŁNIERZY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
WIĘZIONYCH W OBOZACH
KOZIELSK STAROBIELSK OSTASZKÓW
ZAMORDOWANYCH PRZEZ NKWD W 1940 ROKU
DR INŻ. AUGUSTYN JELONEK
DR INŻ. ZYGMUNT MITERA
MGR INŻ. TADEUSZ RAMZA
REKTOR I SENAT
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
KRAKÓW 1993

Więcej o Wykładowcach uhonorowanych na tej tablicy można przeczytać w Biuletynie nr 29/2010.

Poległym w latach 1939–1945

W 1975 roku obchodzono po raz pierwszy w sposób nadzwyczaj uroczysty i z wielkim rozmachem święto 30-lecia istnienia Stowarzyszenia Wychowanków AGH. Uroczystości jubileuszowe odbyły się w dniu inauguracji roku akademickiego 4 października 1975 roku. Jednym z najważniejszych punktów tych obchodów było odsłonięcie tablicy ku czci poległych w latach 1939–1945 studentów i wychowanków z Akademii Górniczej – „NIE BYŁO IM DANE PRACOWAĆ DLA OJCZYZNY 1 IX 1939 – 9 V 1945”. Tablica została wykonana z brązu według projektu prof. Józefa Galicy z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Została ona ufundowana przez przemysł i Stowarzyszenie Wychowanków AGH. Ma rozmiary 1,4 × 3,4 m i została odlana w Hucie „Pokój” w Rudzie Śląskiej dzięki materialnemu i fachowemu wsparciu ówczesnych ministrów

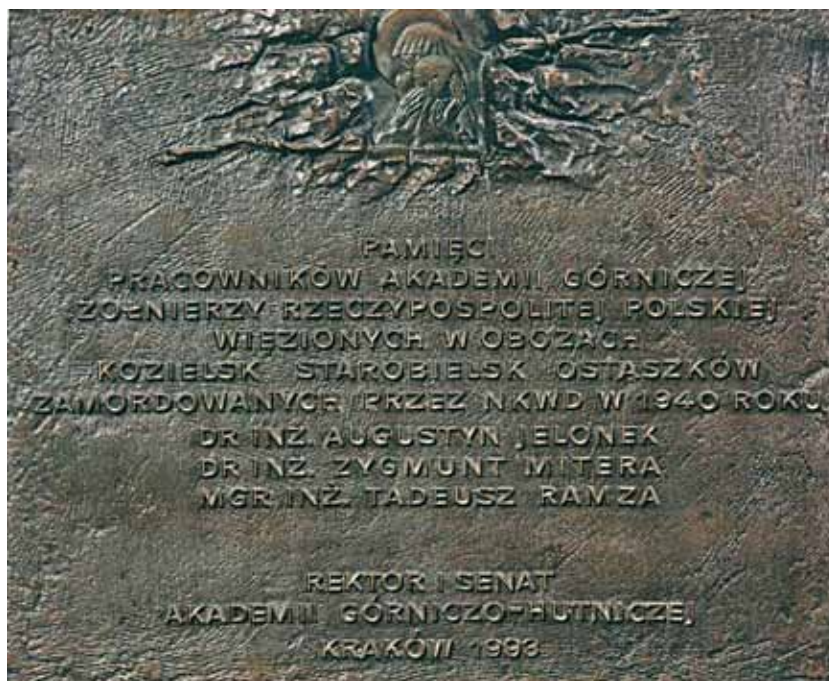

foto: Hieronim Siński

Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego oraz dyrektora generalnego ZGHMN „Metale” w Katowicach. Cokół na znicze został wykonany z ciemnoszarego kamienia (sjenit).

Na tablicy wryto 121 nazwisk osób, które zginęły w latach okupacji, które w czasie uroczystości odczytał Kazimierz Matl – przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Jubileuszu i zarazem wiceprzewodniczący SW AGH.

W centralnym miejscu, na górze tablicy, znajduje się orzeł z emblematem AGH, a pod nim napis: NIE BYŁO IM DANE PRACOWAĆ DLA OJCZYZNY 1 IX 1939 – 9 V 1945 i w kolejności alfabetycznej 121 nazwisk: Bałabuszyński Władysław, Banaś Antoni, Bański Bronisław, Blok Mieczysław, Bobrowski Stanisław, Bolechowski-Grajdek Zbigniew, Chrobak Józef, Chrostek Zdzisław, Cuber Zygmunt, Czarnecki Czesław, Czermiński Włodzimierz, Czernicki Marian, Dobrzański Tadeusz, Drath Tadeusz, Dzieźbicki-Starża Rościsław, Ekert Karol, Fiszer Jan, Fusek Józef, Gajdeczka Franciszek, Gajzler Witold, Galantowicz Stefan, Gawroński Wiesław, Geringer Józef Kalasanty, Golec Aleksander, Gołębiowski Karol, Górka Stanisław, Górnik Brunon, Harbich Władysław, Hayto Zdzisław, Jacyna Waclaw, Jachna Stefan, Jasiński Józef, Jaśkiewicz Roman, Jelonek Augustyn, Jędrzejowski Wiesław, Jura Bronisław, Kaczmarek Roman, Kałużny Bolesław, Kibler Romuald, Kleczek Michał, Klosowski Waclaw, Kłyszewski Jerzy, Knauer Czesław, Korążewski Leopold, Kostecki Józef, Kowalik Leopold, Kozarski Mieczysław, Krasnodębski Henryk, Kra-

snodębski Mirosław, Krawczyk Mieczysław, Kruczek Adolf, Krzyżanowski Jerzy, Kucharszewski Adam, Kusajła Jan, Ladra Franciszek, Lamprecht Maksymilian, Lechowicz Bolesław, Leśniara Leopold, Łucki Władysław, Łuczak Janusz, Łętowski Czesław, Machalski Jan, Małota Zbigniew, Mayer Feliks, Mianowski Stanisław, Mitera Zygmunt, Moroniewicz Bolesław, Mróz Alojzy, Murczyński Mieczysław, Nowicki Bogumił, Okszańcki Leszek, Omelian Edward, Orłowski Witold, Pasternak Władysław, Pazur-Porayski Kazimierz, Pelczar Mieczysław, Piątkowski Józef, Piestrak Kazimierz, Plewiński Aleksander, Popiel Tadeusz, Potyrała Franciszek, Poźniak Stanisław, Ramza Tadeusz, Rozbrój Władysław, Różycki Władysław, Rymarowicz Józef, Ryżka Franciszek, Sadowski Władysław, Serek Tadeusz, Spolski Eugeniusz, Stankiewicz Zenon, Stobiecki Stanisław, Stoch Tadeusz, Stolarz Antoni, Strusiewicz Roman, Studencki Antoni, Szajnowski Władysław, Szumański Stanisław, Szutkowski Leonard, Szweda Karol, Świecki Stanisław, Tochowicz Zbigniew, Tomaszewicz Paweł, Tryuk Jan, Tuchołka Konstanty, Twardowski Jan, Waclawik Stanisław, Waśniowski Bolesław, Wątor Stanisław, Wicherkiewicz Kazimierz, Wielgus Jan, Wodzicki Andrzej, Wojewódzki Przemysław, Zachwieja Stefan, Zaleski Jan, Zarosły Tadeusz, Zborowski Józef, Ziarko Adam, Żak Adam, Żelecki Władysław, Żmigrodzki Alojzy, Żurowski Adam, Omelian Edward.